

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş tarihi: 10/05/2023

Kabul tarihi: 21/06/2023

Yayın Tarihi: 26.06.2023

Cilt/Sayı: 1(1)

Yayın dönemi: Yaz

Sayfa: 23-35

Atf: Özer, G. ve Arkan, Y. (2023). Willkommen in deutschland filmi örneğinde kültürlerarası iletişim ve kültürlerarası iletişimde karşılaşılan sorunlar. *Disiplinlerarası Dil ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 23-35.

Willkommen In Deutschland Filmi Örneğinde Kültürlerarası İletişim ve Kültürlerarası İletişimde Karşılaşılan Sorunlar

Gamze GÜLER¹, Yelda ARKAN²

Arş. Gör. Dr., Mersin Üniversitesi, gamzeozzer@mersin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2724-000X

Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi, sahinylelda@mersin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6016-6382

ÖZET

Kültür ve iletişim birbirinden ayrı düşünülmemen iki olgudur. Farklı kültürlerin birbirlerini anlama, tanıma ve birbirleriyle etkileşime geçme isteği kültürlerarası iletişimi zorunlu kılmaktadır. Kültürlerarası iletişim en basit tanımıyla kültürler arasında yapılan gezintiden doğan bir iletişim türüdür. Kültürlerarası iletişim, farklı kültürlerde eylemde bulunan bireylerin davranış, düşünce, inanç, sanat, din vb. alanlarını tanıma olanağı sunmaktadır. Anadil dışında başka bir dille karşılaşılması durumunda sadece dilbilgisel yapılar değil, o dili oluşturan kültür de söz konusu olmaktadır. Bu durumda başka bir kültürün varlığı idrak edilmektedir ve o kültürde var olan duygu ve düşünce durumlarının anlaşılması için kültürlerarası iletişime gereksinim duyulmaktadır. İki farklı kültürün bulunduğu noktada bireyler arasında sıcak kaynaşmalar yaşanabileceği gibi, kültürel farklılıklardan kaynaklanan sorunlar da ortaya çıkabilmektedir. Farklı kültürlerin birbirini tanımaya olanak sağlayan kültürlerarası iletişimde bireyler birbirini her zaman hoşgörüyü karşılamayabilir. Bazı durumlarda bu iletişim sürecinde sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Farklı dil ve kültürlerin bir araya geldiği kültürlerarası iletişim ortamları kültürel engellerin en sık görüldüğü ve yaşandığı süreçlerdir. Kültürlerarası iletişim süreçlerinde bireyler stereotipler, ön yargılar, sosyal dışlanma, yabancılaşma, etnosentrizm vb. sorunlarla yüz yüze gelmektedir. Gerçek yaşamdan kurgulanan Willkommen in Deutschland adlı film farklı kültürlerin bulunduğu ve karşılaştığı noktada ortaya çıkabilecek sorunları gerçekçi bir tutumla ele alması bakımından çalışmada önem arz etmektedir. Bu film farklı kültürlerin kapılarını aralamaktadır ve her iki kültürün bireyleri arasında bir etkileşim yaratmaktadır. İki farklı kültürün taşıyıcısı olan bireylerin düşünce tarzlarını, yaşayışlarını birbirlerine anlatma imkânı tanımaktadır. Kültürlerarası iletişimde doğabilecek sorunları üç farklı kuşak üzerinden tasvir etmektedir. Bu çalışma iki farklı kültürün bulunduğu noktada kurulan kültürlerarası iletişim ve bu iletişimde doğabilecek sorunları ilgili film örneğinde ele almayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kültür, İletişim, Kültürlerarası İletişim, Dışlanma, Yabancılaşma.

Intercultural Communication and Encountered Problems in Intercultural Communication in The Case of The Movie ‘Willkommen in Deutschland’

ABSTRACT

Culture and communication are two phenomena that cannot be considered separately. The desire of different cultures to understand, know and interact with each other necessitates intercultural communication. Intercultural communication, in its simplest definition, is a type of communication that emerges from the travel between cultures. Intercultural communication offers the opportunity to recognize the behaviours, thoughts, beliefs, arts and religions of individuals who act in different cultures. In the case of encountering a language other than the mother tongue, not only grammatical structures but also the culture that creates that language are in question. In this case, the existence of another culture is perceived and intercultural communication is needed in order to understand the emotions and thought states that exist in that culture. At the point where two different cultures meet, there can be warm mingling between individuals, as well as problems arising from cultural differences. In intercultural communication, which allows different cultures to get to know each other, individuals may not always tolerate each other. In some cases, problems may arise in this communication

process. Intercultural communication environments where different languages and cultures come together are the processes in which cultural barriers are seen and experienced most frequently. In intercultural communication processes, individuals face problems such as stereotypes, prejudices, social exclusion, alienation, ethnocentrism, etc. The movie named 'Willkommen in Deutschland', which is fictionalized from real life, is important in the study as it deals with the problems that may arise at the point where different cultures meet and encounter with a realistic attitude. This movie opens the doors of different cultures and creates an interaction between the individuals of both cultures. It provides the opportunity for individuals, who are carriers of two different cultures, to tell each other about their way of thinking and their lives. It describes the problems that may arise in intercultural communication over three different generations. This study aims to deal with the intercultural communication established at the point where two different cultures meet and the problems that may arise in this communication in the example of the relevant film.

Keywords Culture, Communication, Intercultural Communication, Exclusion, Alienation.

GİRİŞ

Kültür ve film birbirini besleyen iki sosyal bir olgudur. Filmler kültürleri buluşturan, bir araya getiren ve kültürleri birbirlerine tanışık kılan bir iletişim aracıdır. Kültürlerarası iletişimde etkin bir role sahip olan filmler yaşamın içinden gerçek kesitler sundukları, hayatı yansıttıkları için kültürel farklılıklara ve kültürlerin bulunduğu noktalarda ortaya çıkabilecek kültürel sorunlara ayna tutmaktadır. Her birey dünyaya geldiği andan itibaren çevresini saran kültürün uyaranlarına maruz kalmaktadır. Birey, içine doğduğu topluma ve/veya içinde yaşamak zorunda olduğu topluma uyum sağlayabilmek için o toplumun kültürünü edinmek zorundadır. Kültür, bireyin kimliğine işleyen ve eylemlerine yön veren, kısacası yaşamına nüfuz eden bir olgudur. Toplumların maddi ve manevi değerlerinin bütününe yansıtan kültür kavramı günümüze kadar birçok disiplinin ilgi odağı olmuş ve toplumların derinlerine işlemiş bu kavrama ilişkin sayısız tanım yapılmıştır. Edward Taylor kültürü şu şekilde tanımlamaktadır: *Kültür veya medeniyet coğrafi anlamda, bilgi, inanç, sanat, ahlak, kanun, gelenek ve her şeyden önce yetenekler ve alışkanlıklarla insanı bir toplumun ayrılmaz parçası yapan olgudur*¹ (Taylor, 1979:1). Bu tanımdan hareketle kültür kavramı bireyi topluma bağlayan ve topluma uygun yetenekler ve alışkanlıklar kazanmasını sağlayan önemli bir kavramdır. Harris (1983:5) ise kültürü şöyle tanımlamıştır: *Kültür bir toplumun üyelerinin düşünce yöntemleri, hisleri, düşleri ve eylemlerini içine alan yaşam stilleri ve kazanılmış, sonradan öğrenilmiş gelenekleridir*. Harris (1983) bu tanımıyla kültürün toplumun içinde yer alan eyleyenleri tarafından öğrenilebilen ve sosyal bir grupta ya da toplumda var olan, aynı dili konuşan bireyleri tarafından birbirine anlatılabilen, nesilden nesile aktarılabilen bir olgu olduğuna vurgu yapmıştır. Kültür, bireylerin eylemlerine yön verirken, bireylerde eylemleriyle kültürün kuşaktan kuşağa aktarımını sağlamaktadır. Toplum, birey, kültür sarmalı hem birbirini yapılandıran hem de birbirinden yapılan bir yapıdır. Toplumların içine nüfuz eden, toplumdaki düzeni ve işleyişi sağlayan kültürün edinilmesinde, kültüre ilişkin bir edinç kazanma süreçlerinde, kimi zaman toplum ön plandayken, kimi zaman birey ön plandadır. Kültür edincinin iki türü bulunmaktadır: kültürleme ve kültürlenme. Birey, toplumun istek ve beklentileri doğrultusunda şekillenmektedir ve o toplumun kabul edilebilirlik ölçülerine uygun hale gelmesi olarak tanımlanabilecek kültürleme bilinçli ve bilinçsiz gerçekleşebilmektedir. Kültürlemede toplum etkin rol oynamaktadır. Kültürlemede farklı iki kültürün etkileşimi ve bunun sonucunda bireyin kendi kültürüyle yeni kültürü kaynaştırıp yeni bir birleşim oluşturması söz konusudur.² Kültürlemede birey daha aktif konumdadır. Kültürlenme özellikle alt kültürlerin bulunduğu ülkelerde gerçekleşen bir süreçtir. Alt kültür, baskın kültür taşıyıcılarından etnik köken, dini inanış, dil vb. farklılıkları bulunan topluluklardan oluşmaktadır.

Birbirinden farklı edinç geliştiren bireylerin birbirleriyle kaynaşma ve iletişime geçme arzusu kültürlerarası iletişim ortamlarını gerekli kılmaktadır. Ayrıca küreselleşen dünya anlayışı kültür ve

¹ Çalışmada yer alan çeviriler tarafıma aittir.

²(http://vegitek.meb.gov.tr/aok/aok_kitaplar/AolKitaplar/Sosyoloji_2/1.pdf).adresinden alınmıştır.

iletişimin birleşiminden doğan kültürlerarası iletişim ortamlarını her geçen gün daha da gerekli kılmaktadır. Farklılıkların giderek aynılaştığı, tek iklimin varlığının kabul edilmeye başlandığı görülmektedir. Bu algı kültürlerarası iletişim alanlarının genişlemesini sağlamaktadır. Farklı kültürlerin buluşması, karşılaşması ve kaynaşması günümüzde kaçınılmaz bir hal almıştır. Bu buluşmalar, karşılaşmalar kültürlerin benzeşmesine, birbirinden ayrılmasına, kültüre özgü değerlerin özenle korunmasına ya da bu değerlerin diğer kültüre aktarılmasına olanak tanımaktadır. Farklı kültürlerin birbirini tanımalarına olanak sağlayan kültürlerarası iletişim ortamlarında bireyler birbirini her zaman hoşgörüyü karşılamayabilir. Bazı durumlarda bu iletişim sürecinde sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bilindiği üzere farklı dil ve kültürlerin bir araya geldiği kültürlerarası iletişim ortamları kültürel engellerin en sık görüldüğü ve yaşandığı süreçlerdir. Kültürlerarası iletişim süreçlerinde bireyler stereotipler, ön yargılar, sosyal dışlanma, yabancılaşma, etnosentrizm vb. sorunlarla yüz yüze gelmektedir. Her birey farklı kültürlerin bir araya gelmesi durumunda ilk olarak kendi ait olduğu kültüre yönelme eğiliminde bulunmaktadır. Bu durum yabancı olan kültürdeki durumların farklı algılanmasına, eksik ya da ahlak dışı görülebilmesine ve kültürlerarası iletişimi olumsuz yönde etkileyen çeşitli durumların doğmasına neden olmaktadır. Farklılıklar genellikle iletişimin önüne set çeken psikolojik bariyerlerdir. Kültür taşıyıcılarının duygu örüntüsü olan varlıklar olduğu göz önünde bulundurulursa iletişim durumunu engelleyici faktörlerin temelinde hem birey hem de toplum psikolojisinin etkin rol oynadığı anlaşılabilir.

Bu çalışma kültürlerarası iletişim ortamları ve bu ortamlarda ortaya çıkan sorunları ele almayı amaçlamaktadır. Ele alınan sorunları *Willkommen in Deutschland* filmi örneği üzerinden işlemektedir. Kültürlerarası iletişim ortamlarında ortaya çıkan sorunların üç farklı kuşağa yansımalarına odaklanmaktadır. Aynı kültürel ortamın üç farklı kuşakta yarattığı sorunlar ve bu sorunların bireylere yansımalarına odaklanmaktadır. *Willkommen in Deutschland* adlı filmde kültürlerarası iletişimi engelleyen durumlara temas edilmektedir. İlgili filmde stereotipler, önyargılar, sosyal dışlanma, göç olgusu ve kültürel engellere temas edildiğinden, çalışmada bu konulara yer verilmiştir.

'Willkommen in Deutschland'

Misafir işçi göçünün tarihsel süreç içerisindeki aşamalarını anlatan *Willkommen in Deutschland* adlı film dışlanmışlık, vatan özlemi, uyum güçlükleri, çevreye yabancılaşma ve kimlik arayışı gibi temaları ele almaktadır. Göçün insanlara hissettirdiği; ayrılık, acı, bilinmezlik, dışlanma, kültür şoku, yabancılaşma, ötekileşme gibi duygulara tamamen hapsolmeden, insanların mizahi yanlarına dokunarak bu duyguların ekrana yansıtılabileceğini gösteren bir filmidir. *Willkommen in Deutschland* filmi, Almanya'ya misafir işçi olarak gelip, daha sonra oraya yerleşen ve orada emekli olan Yılmaz çiftinin Türkiye'de doğup, Almanya'da büyüyen çocukları Veli, Muhammet ve Leyla'nın, Almanya'da doğup büyüyen oğulları Ali'nin, torunları Canan ve Cenk'in göç sürecini anlatan ve belgesel niteliği olan bir filmidir. II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan nüfus kaybı, Avrupa'da başlayan yeniden yapılanma sürecinde ciddi bir işgücü açığı ortaya çıkarmıştır. Özellikle 1950'li yılların ortalarından itibaren bu sorunla karşı karşıya kalan Almanya, bu açığı yerli nüfustan karşılayamayınca başta İtalya ve İspanya olmak üzere Güney Avrupa ülkelerinden karşılama yoluna gitmiştir. 1960'lı yıllara gelindiğinde bu ülkelerden istenen işgücünü sağlayamayınca, Almanya, Türkiye'yi de bu kervana dâhil etmiştir. Filminde çıkış noktası bu tarihi göç hareketidir. Film bu göç hareketini eski belgesel görüntüleriyle tarihe göndermeler yaparak başlamaktadır. Göçün arka planında yatan nedenleri anlatması açısından böyle bir giriş yapılması oldukça yerinde bir karar olarak değerlendirilebilir.

Filmde hikâyenin başladığı tarih 10 Eylül 1964'tür ve tesadüfen seçilmemiştir. Çünkü bu yıl Almanya'ya gelen misafir işçilerin (Gastarbeiter) sayısının en yüksek düzeye ulaştığı tarihtir. Bu tarihte misafir işçilerden biri tarihe geçecektir. Hüseyin Yılmaz yaptığı centilmenlikten dolayı, tarihe geçmeyi kıl payı kaçırmış ve bir milyon birinci işçi olmuştur. *Willkommen in Deutschland* filmi de 1964 yılında bu kervana dâhil olan bir milyon birinci misafir işçi Hüseyin Yılmaz'ın Almanya'ya gidişi ve sonrasında

yaşanan olayları konu almaktadır. Film Almanya'ya gitmek isteyen işçilerin sağlık kontrolünden geçirilerek sadece sağlıklı olanların başvurularının kabul edildiğine ilişkin karelerle devam etmektedir. Bu karelerle işçilere yapılan muamele hayvan pazarında yapılan işlemlere benzetilerek Alman hükümetinin bu konuda sergilediği tutuma ince bir eleştiri yapılmaktadır. Misafir işçilerin Almanya ekonomisinin gelişimine katkı sağlayacakları beklentisiyle Alman yetkililer tarafından işçi göçünün başlangıç yıllarında büyük coşku ve törenle karşılanmaları da filmde yer verilen karelerdendir. Ayrıca bu işçilerin gelişleri çeşitli törenlerin yanı sıra 'Gastarbeiter in Deutschland' manşetleriyle gazete ve dergilerde o yıllarda yerini almıştır. Göçün ilk yıllarında işçiler için misafir işçi kavramı kullanılmaktadır. Çünkü Almanya bir göçmen ülkesi olmak istememektedir ve bu işçilerin bir süre sonra kendi ülkelerine geri dönecekleri düşünülmektedir. Zamanla bu işçiler için çalışma arkadaşı anlamına gelen Mitarbeiter kavramı kullanılmıştır. Ancak ilerleyen yıllarda geri dönüşler gerçekleşmediği gibi işçiler ailelerini de yanlarına almaya başlamışlardır.

Misafir işçi olarak gelen bu insanların geri dönmeyecekleri ve Almanya' da kalıcı oldukları kesinleşince göçmen anlamına gelen Einwanderer kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Filmde bu kavramın süreç içinde değiştiğini görmekteyiz. Film, bu kavramı ilk olarak Der Spiegel dergisinin Gastarbeiter in Deutschland manşeti ile beyaz perdeye yansıtır ve bu kavramsal dönüşümün son halini ise Almanya Şansölyesi Angela Merkel'in Hüseyin Yılmaz'a gönderdiği mektup aracılığıyla izleyiciye duyumsatılır. Film daha iyi bir gelecek hayaliyle, eşlerini ve çocuklarını geride bırakarak Almanya'ya gelen işçilerin Münih tren garındaki görüntüleriyle devam etmektedir. Doğdukları yerden başka bir yer tanımayan bu işçilerin farklı bir ülkeye gelmiş olma kaygıları izleyiciye geçirilmektedir. Bu işçilerden biri olan Hüseyin Yılmaz da dilini bilmediği bu ülkenin tren garından endişe ve umudu bir arada yaşayarak geleceğine doğru yürür. Almanca bilmeyen, Almanya'yı tanımayan, en ağır işlerde çalışarak ailesini geçindirmeye, çocuklarına iyi bir gelecek kurmaya çalışan Hüseyin Yılmaz'ın fabrika ile yurt (Heim) arasında geçip giden günlerinin gösterildiği sahneler, işgücü olarak giden birinci kuşağın kaldıkları yerleri ve oradaki yaşam koşullarını izleyiciye yansıtmaktadır.

Film 45 yıl sonrasında devam etmektedir. Bu süreçte aile Almanya'da kökleşmiş, hatta Alman vatandaşı olabilmek için hazırlıklara bile başlamıştır. Anne Yılmaz Alman vatandaşı olabilmek için can atarken, baba Yılmaz bu durumu hiç istememektedir. Alman vatandaşı olacakları gece bir rüya görür ve bu rüya göçmenlerin bilinçaltı kaygılarını tamamen yansıtmaması açısından önem taşımaktadır. Bu kâbusta Alman yetkili çifte pasaportları uzatır, Almanya'yı öncü kültür olarak kabul etmelerini ve bu kültürün gereklerini yerine getirmelerini ister. Belgeleri imzalar imzalamaz yetkili çifte iki tabak domuz eti ikram eder. Alman vatandaşı oldukları andan itibaren eşinin kıyafetlerinin ve kendi bıyıklarının tam bir Alman benzediğini gören Hüseyin Yılmaz eşinin yetkilinin söylediği her şeyi koşulsuz kabul etmesinin şaşkınlığı içinde uyanır. Bu kâbusta verilmek istenen duygu Türk kültürel kimliğini yitirerek tipik Alman vatandaşı rolüne bürünme korkusudur. O kadar yıl geçmesine rağmen Hüseyin Yılmaz'ın önyargılarından kurtulamadığı bu rüya aracılığıyla izleyiciye aktarılmıştır. Ayrıca Almanları ötekileştirme boyutunun bazen abartıldığı eleştirisi de bu karelerde yapılmıştır. Ancak filmde bu noktaya çok abartılmadan hafifçe temas edilmiştir.

Kültürlerarası İletişim ve Kültürlerarası İletişimde Karşılaşılan Sorunlar

Kültür ve iletişim birbirinden ayrı düşünülmeyen iki olgudur. Kültürlerarası iletişim farklı kültürlerde çeşitli eylemlerde bulunan insanların davranış, düşünce, inanç, sanat, din vb. alanlarını tanıma olanağı sunmaktadır. Kültürlerarası iletişim kültürler arasında yapılan gezintiden doğmaktadır. Anadil dışında başka bir dille karşılaşma durumunda sadece dil değil, o dili oluşturan kültür de söz konusudur. Bu durumda başka bir kültürün varlığı idrak edilmektedir ve o kültürdeki duygu ve düşünce durumlarının anlaşılması için kültürlerarası iletişime gereksinim duyulmaktadır. Kültürlerarası iletişimde sadece farklı kültüre yönelik bir sorgulama yapılmaz, aynı zamanda ait olunan kültüre yönelik bir sorgulama içine de girilmektedir. Kültürlerarası iletişim hem ait olunan kültürde var olan eksikliklerin farkına varılmasını hem de diğer kültürün bileşenlerinin tanınmasını sağlamaktadır.

Önceleri birbirinden ayrı düşünölen költür ve iletişim olgusunun zamanla birbirine bağlı bir yapı sergilediği görölmüştür. Bu iki olguyu bir araya getiren ve költürlerarası iletişim kavramını ilk kullanan Edward T. Hall (1959) olmuştur. Karşılıklı költür çalışmaları ile költürlerin birbirleriyle olan etkileşimine dikkat çekerek költür çalışmalarını iletişim alanına doğru genişletmiştir (Kartarı, 2001: 30-31). Hall'un (1959) başlattığı genişleme költür ve iletişim olgusunun bir araya getiren çalışmalara öncülük etmiştir. Özellikle günümüzün küreselleşen dünya anlayışı költür ve iletişimin birleşiminden doğan költürlerarası iletişim ortamlarını her geçen gün daha gerekli kılmaktadır. Farklılıkların giderek aynılaştığı, tek iklimin varlığının kabul edilmeye başlandığı dünyada artık farklı költürün aynı insanlarına ait olduğu algısı her geçen gün biraz daha yerleşmektedir. Bu algı költürlerarası iletişim alanlarının genişlemesini sağlamıştır. Farklı költürlerin buluşması, karşılaşması günümüzde kaçınılmazdır. Bu buluşmalar, karşılaşmalar költürlerin benzeşmesine, birbirinden ayrılmasına, költüre özgü değerlerin özenle korunmasına ya da bu değerlerin diğer költüre aktarılmasına olanak tanımaktadır.

Gerçek yaşamdan kurgulanan *Willkommen in Deutschland* adlı film farklı költürlerin buluştuğu ve karşılaştığı noktada ortaya çıkabilecek sorunları gerçekçi bir tutumla ele alması bakımından önem arz etmektedir. Bu film farklı költürlerin kapılarını aralamaktadır ve her iki költürün bireyleri arasında bir etkileşim yaratmaktadır. İki farklı költürün taşıyıcısı olan bireylerin düşünce tarzlarını, yaşayışlarını birbirlerine anlatma imkânı tanımaktadır. Farklı költürlerin birbirini tanmasına olanak sağlayan költürlerarası iletişimde bireyler birbirini her zaman hoşgöröyle karşılamayabilir. Bazı durumlarda bu iletişim sürecinde sorunlar ortaya çıkabilir. Bilindiği üzere farklı dil ve költürlerin bir araya geldiği költürlerarası iletişim ortamları költürel engellerin en sık göröldüğü ve yaşandığı süreçlerdir. Költürlerarası iletişim süreçlerinde bireyler stereotipler, ön yargılar, sosyal dışlanma, yabancılaşma, etnosentrizm vb. sorunlarla yüz yüze gelmektedir. Söz konusu film, bu tür sorunlara ilişkin önemli örnekler içermektedir.

Her birey farklı költürlerin bir araya gelmesi durumunda ilk olarak kendi ait olduğu költüre yönelme eğiliminde bulunmaktadır. Bu durumda yabancı olan költürdeki durumların farklı algılanmasına, eksik ya da ahlak dışı görölmesine ve költürlerarası iletişimi olumsuz yönde etkileyen çeşitli durumların doğmasına neden olmaktadır. Költürlerarası iletişimde farklı költürlerin taşıyıcılarının karşılaşması söz konusudur. Farklılıklar genellikle iletişimin önüne set çeken psikolojik bariyerlerdir. Költür taşıyıcılarının duygu örüntüsü olan varlıklar olduğu göz önünde bulundurulursa, iletişim durumunu engelleyici faktörlerin temelinde hem birey hem de toplum psikolojisinin etkin rol oynadığı anlaşılabilir. *Willkommen in Deutschland* adlı filmde költürlerarası iletişimde karşılaşılan sorunlara temas edilmektedir.

Göç Olgusu ve Költürel Engeller

Aidiyet duygusunun ilk geliştiiği ve kök saldığı yerdir yurt; oradan kopup başka bir yere yerleşmek psikolojik açıdan olduğu kadar sosyal açıdan da oldukça güçtür. İnsan bir yerden diğerine göçerken sosyal yalnızlaşmanın içine düşebilir ve ruhsal problemler yaşayabilir. Göç, yaşanan yeri değiştirmek olarak algılanır oysa bir nevi yaşamı değiştirmektir. Değişmeyen ruhla değişmek zorunda kalan hayat arasında sıkışan birey sosyal hayatın gerektirdiği rolleri gerçekleştirme konusunda sorunlarla karşılaşabilir.

Göç, sosyo-költürel, çevresel, bireysel, ekonomik birçok etmeni bir arada barındıran dinamik ve sancılı bir süreçtir. Yurtiçi, yurtdışı, zorunlu ve mevsimlik gibi türleri bulunan göç hem göç edenler hem de göç edilen ülke açısından olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Bunlar; fiziksel, sosyal ve sağlık üzerindeki sonuçlar olarak üç başlık altında toplanabilir. Sosyal sonuçlara değinilecek olursa; költürel değerlerdeki değişimleri, göçmenlerin uyum sorunlarını vb. durumları içermektedir. Göçmenler için yeni topluma aidiyet duygusunun oluşması çok kolay değildir ve bu duygunun oluşmaması halinde birey benlik saygısı yitimi tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir. Kendisini kabul etmediğine inandığı topluma

karşı nefret duygusu besleyebilir ve suça sürüklenebilir. Huzursuzluk yaratarak toplumdan intikam almak niyetindeki göçmenin asıl amacı; ruhundaki huzursuzluğu sosyal çevresindekiyle dindirmektir. Sosyal sonuçlar hem göç edilen ülkeyi hem de göçmeni doğrudan etkileyen olumsuz sonuçlardır.

Birey, yaşamını şekillendirecek, düşüncelerini yönlendirecek organik bir bağın gücüne gereksinim duymaktadır. Adler (2004: 41) *toplum yaşamımızın olduğu kadar akıllarımızın da normlarını ve yapısını etkiler* diyerek birey üzerinde yaptırım gücü olan bu bağın toplum olduğunu göstermektedir. Bireyin kendisini hayata karşı güçlü hissedebilmesi, bu organik bağın toplumun koruması altında olduğu hissiyle doğru orantılıdır. İçinde bulunduğu toplumda var olamayacağı kaygısı, bireyin sosyal kimlik edinme sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Aidiyet duygusu gereksiniminin giderilmesi hem birey (göçmen) hem de toplum (göç alan ülkenin üyeleri) açısından oldukça önemlidir. Gereksinimler sadece öz benliğimizde, hazlarımızın ve acılarımızın kaynağı değildir; ama aynı zamanda, toplumun oluşmasına ve topluma eşlik eden bütün avantajlara ve toplumu kargaşaya boğan bütün düzensizliklere de yol açmışlardır (Diderot, 2005: 203). Aidiyet duygusu göçmenlerin en büyük gereksinimi kabul edilmektir, bu gereksinimin gerekli düzeyde karşılanmaması halinde toplumdaki yerleşik düzenin bozulması (kaos) kaçınılmazdır.

Farklı kültürün içine göç yoluyla girmek zorunda kalan bireyin yaşayacağı sorunlardan biri diğeri de yabancılaşmadır. Yabancılaşma bireyin bir nesneyi, doğayı, diğer bireyleri ya da kendisini yabancı bulmaya başlamasıdır. (Esenyel, 2012: 54) Bir tür psikolojik uzaklaşma; herkesten, her şeyden ayrı bir boyuta geçme sürecidir. Birey yeni kültürü anlamaya, içselleştirmeye ve onun değer yargıları doğrultusunda hayatını, düşüncelerini şekillendirmeye çalışırken kendi bireysel ve kültürel kimliğiyle arasında mesafeler oluşabilir. Artık kendisine ve kültürüne yabancılaşmış olan birey kimlik bunalımıyla karşı karşıyadır. Kimlik bunalımı özellikle çocuk, ergen ve gençlerde görülmektedir. Göç bireysel kimlik oluşumunun en kritik evresi olan çocukluk veya ergenlik dönemine denk gelirse kimlik karmaşasının doğması kuvvetle muhtemeldir. Asla yurt olamayacak bir ülkede azınlık statüsünde yaşamak ve kendi ülkesini yurdu olarak hissedememek bu karmaşanın en temel nedenidir. İki farklı kültür arasında çocuk/ergen/genç bocalar, bunun sonucunda yabancılaşma sürecine girer ve yabancılaşma da kimlik bunalımını doğurur. Çalışmaya konu olan filmde Yılmaz ailesinin Almanya'dan Türkiye'ye tatil için geldikleri sahnelerde yabancılaşma duygusu işlenmektedir. Çocuklar köylerine, oradaki yaşam koşullarına ve arkadaşlarına yabancılaşmış durumdadırlar. Bu uzaklaşma onların ait oldukları kültürden koparak farklı bir kültürel boyuta geçtiklerinin kanıtıdır.

Çocuk yaşta başka bir ülkeye göç edenlerde iki kültüre de tam hâkim olamama ya da yeni kültüre tam adaptasyona karşın kendi ülkesinin kültürüne yabancı kalma durumu söz konusu olabilir. Anadili tam öğrenmeden yabancı ülkeye göç eden çocuklar için kültürel adaptasyon tam bir karmaşaya dönüşür çünkü bir kültürel yapıyı kavrayabilmek, onun normlarını içselleştirebilmek ancak dille mümkün olmaktadır. Dil, iç dünyanın dışı açılıştır; birey hangi dilde düşünebiliyorsa dünyayı o dilde algılamaktadır. Bu nedenle göçmen çocuk anadilinden ziyade yabancı dili daha iyi öğrenirse kendini yabancı kültüre daha yakın hisseder, her iki dili de yeterince bilemediği durumlarda ise; iki kültürü de kendisine eşit yakınlıkta ya da kelimenin tam anlamıyla eşit uzaklıkta hisseder. Bu noktada ikili kültür çatışması doğmaktadır. İkili kültür çatışması her iki kültüre de ait olamama, yabancı kalma durumudur. Yavuzer (2001:219) ikili kültür çatışmasını en çok yaşayanların çocuklar olduğunu belirtir ve yabancı ülkede edindiği bazı kültürel kalıplarla, yurdundaki değer yargıları, sosyolojik yapının kendisinde derin izler bırakarak onun aşağılık duygusuna yenik düşmüş bir birey olmasına yol açacağını ileri sürmektedir. Aşağılık duygusu, bireyin toplumda yitip gitmesine ya da silikleşmesine neden olmaktadır. Yitirilmiş bir birey suça karışmış ya da madde bağımlısı olmuş kişileri anlatmak üzere tercih edilirken; silikleşme varlığın anlamsızlaşarak yoklukla eşit konuma gelmesini ifade etmek üzere seçilmektedir. Her iki durum da toplumun bireyi kaybetmesiyle sonuçlanmaktadır.

Filmdeki ikinci kuşağı temsil eden karakterlerden Muhammet, silikleşmeye örnek teşkil etmektedir. Muhammet öz kültüründen bilinçaltı korkuları ve önyargılarla çıkıp, yeni bir kültüre adapte olmak

zorunda kalmıştır. Bu durum onda olumsuz etki yaratmıştır. Bu etkinin tesiriyle içinde bulunduğu topluma adapte olamadığı gibi kendi hayatının öznesi olamamıştır. Bu durum onun diğer öznelere arasında nesne konuma geçmesine ve hayatının hâkimiyetini yitirerek silikleşmesine neden olmuştur. Muhammet işsiz ve mutsuz bir bireydir, onun hayattaki başarısızlığı filmde yer yer abisi Veli tarafından dillendirilmektedir.

Kendi kültüründen koparılıp başka bir kültüre entegre edilmeye çalışılan çocukların yurtlarına döndüklerinde yaşayacakları yabancılık hissini aşağılık duygusunu daha da arttıracak göz önünde bulundurulursa onların yurtlarına neden geri dönmek istemedikleri sorusunun yanıtının bu duygunun içinde gizlendiği anlaşılabilir. Çalışmaya konu olan filmde, Almanya'ya göç edildiğinde ailedeki çocukların yaşlarının 6 ila 10 arasında değişmekte oluşu, babanın yıllar sonra yurda dönme önerisinin çocuklarca reddedilişi ikili kültür çatışmasına somutlaştırılmış örnek niteliğindedir.

Stereotipler ve Önyargılar

Stereotipler muhtevanın yarısını bireyin içinde bulunduğu sosyal çevre tarafından oluşturulan resimlerden, yarısını da bireyin zihninde oluşturduğu resimlerden almaktadır. Bireyin içinde bulunduğu kültürden beslenen stereotip, ilgili kültürde var olan temsillerden süzülerek meydana gelmektedir. Birey içinde bulunduğu çevrenin, grubun resmini zihninde tasavvur etmektedir, bu tasavvur içinde bulunduğu çevreyi idrak edebilmesi, tanımlayabilmesi için oluşturduğu öznel bir haritadır. Birey nesnel gerçekliği kendi süzgecinden geçirerek bu öznel haritayı oluşturmaktadır. Walter Lippman³ (1922) stereotip kavramını bireyin dışında cereyan eden nesnel gerçekliğin, bireyin zihninde var olan öznel gerçeklikle basitleştirilmiş bir imge haline getirilmesi olarak tanımlamaktadır. Bireyin zihninde bu imgeler oluştuktan sonra nesnel gerçeklik bir şey ifade etmeyebilir (Yapıcı, 2004: 10).

Stereotiplerin kafamızdaki resimleri basitleştiren zihinsel faaliyetlerin bir ürünü olduğu söylenebilir. Bu ürünler bireyin bir diğeri hakkında yapacağı objektif değerlendirmelere ket vuran imgelerdir. Muhtevasını bireyin zihnindeki ve sosyal çevresindeki resimlerden alan stereotip, bireyin kendinden farklı olana duygusal bir tepki beslemesine de neden olmaktadır. Stereotip bir toplumdaki/gruptaki bireylerin başka bir topluma/gruba yönelik uzlaşmış inançları, düşünceleri ve bu inançlar, düşünceler çerçevesinde bireylerin zihninde çağrışan resimlerdir. Bir gruba yönelik genelleştirmeye ve abartıya dayalı olumlu ya da olumsuz görüşler olarak da tanımlanabilir. Yelda Arkan'a göre (2015:727) önyargıları da içinde barındıran stereotip, belirli özelliklerin ve davranışların bireylere/toplumlara özgü olması için, sınırlandırma ve sınıflandırmaların oluşumuna dayanmaktadır.

Stereotip ve önyargı arasındaki ilişkiye bakıldığında, bu iki kavramın sık sık birbiriyle karıştırıldığı ve birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Bu iki kavram arasındaki ince farkı görebilmek için önyargı kavramının içerdiği anlama yer vermek gerekmektedir. G. W. Allport (1946) önyargı kavramına yönelik yaptığı analizde, antik dönemde önceki deneyimlere göre verilen hükümler anlamına gelen bu kavramın daha sonraları mevcut gerçeklere yönelik nesnel bir değerlendirme yapmadan, düşünmeden verilmiş bir yargı manasında kullanıldığını dile getirmiştir. Michael Billig (1984) önyargının sosyal psikolojide bir gruba yönelik olumsuz duygular beslemek ve o gruba karşı olumsuz bir tavır takınmak olarak tanımlandığını ifade etmektedir. Stereotip ve önyargı ilişkisine gelince, yukarıda yapılan tanımlar ışığında önyargıların bir gruba yönelik tamamen olumsuz düşünceler, dezavantajlı hükümler olduğu anlaşılırken, stereotiplerin ise bir gruba yönelik hem olumlu hem de olumsuz düşünceler olduğu söylenebilir. Vinsonneau önyargıyı bir tutum, stereotipi ise bireyin başka gruba yönelik oluşturduğu resim ve paylaştığı düşünceler olarak tanımlamaktadır (1997:160 akt. Yazıcı, 2004: 16). Stereotipler bazen önyargılardan beslenirken, bazen de önyargıları beslemektedir. *Willkommen in Deutschland* adlı

³Walter Lippman stereotip kelimesini bugün sosyal bilimler ve sosyal psikoloji literatüründeki anlamıyla ilk defa kullanan bir gazetecidir. Bu kavramın mucidi olarak bilinmektedir (akt. Yapıcı, 2004:9)

filmde bu kavramlar mizahi bir dille anlatılmaktadır. Bu örneklerin geçtiği konuşma bağlamları ve diyaloglar şu şekildedir:

Konuşmanın geçtiği bağlam: Muhammet Almanya'ya gidecekleri akşam vedalaşmak için arkadaşıyla buluşur. Arkadaşı abisinin Almanlarla ilgili anlattıklarını Muhammet ile paylaşır.

- İyi ki ben gitmek zorunda değilim. Oradaki herkes gavur. Abim dedi ki Almanlar domuz eti ve insan yiyorlarmış. Böyle haça asılı bir adamları varmış. Hatta onu da yemişler. Her Pazar bir kilisede toplanıp, onun etini yiyip, kanını içiyorlarmış (00:26:38- 00:26:58).

Bu diyalogda Müslümanların Hıristiyanlara karşı olan önyargıları bir çocuğun dilinden aktarılmaktadır. Muhammet arkadaşının anlattıkları karşısında dehşete kapılmış ve bilinçaltında baskılayamadığı bu korku gece düşünde egoyu yenerek gün yüzüne çıkmıştır. Haz ve korkunun harmanlandığı rüyasında kendisini Coca Cola dolu bir odada bulur, keyfinin yerinde olduğu bir anda kapı aralanır ve haça gerili İsa karşısındadır. Zihnindeki korkularla rüyasında yüzleşmesi Muhammet'in bu korkuları günlük yaşamda önyargıya dönüştürmüştür. Almanya'ya gittikleri ilk gün evlerinin mutfağında haça gerili İsa heykeliyle göz göze gelmesi Muhammet'in korkusunun yaşadığı kültür şokuyla birleşmesi önyargısının daha da güçlenmesine neden olmuştur.

Önyargı ve stereotipin işlendiği bir diğer sahne ise Fatma Yılmaz'ın komşularıyla vedalaşmak için köydeki evlerinde bir araya gelmesidir. Komşular getirdikleri hediyelerin gerekçelerini şöyle dile getirmektedirler:

-Al canım! Almanya çok soğukmuş diyorlar.

-Al! Bunları kendim ördüm. Almanlar çok pismiş diyorlar.

-Almanya'da bir tek patates varmış (00:27:08-00:27:24).

Komşuları ile Fatma Yılmaz arasında geçen bu diyaloglarda Alman kültürüne karşı önyargılar işlenmektedir. Türk kültürü taşıyıcıları Alman kültürünü bu söylemleriyle kendi kültürlerinden aşağı konumda gördüklerini somutlaştırmaktadır. Getirdikleri hediyeler de bu düşünceye ne kadar saplandıklarının göstergesi niteliğindedir.

Bu örneklerle yönelik genel bir değerlendirme yapılacak olunursa; Almanların çok pis olması, domuz eti ve insan eti yemeleri Türklerin Almanlara olan önyargılarına örnek teşkil ederken, Almanya'nın çok soğuk olması ve Almanların sadece patates yemeleri (Kartoffelfresser) stereotipe yani Almanya'ya yönelik uzlaşılmış düşüncelere örnek teşkil etmektedir. Ayrıca filmde Alman karakterlerin açık tenli, renkli gözlü ve erkeklerin bıyıksız olması, Türk karakterler ise bıyıklı, genelde esmer olması ilgili toplumlara yönelik stereotipler olarak değerlendirilebilir. Filmde Türk kültüründen bir türlü kopamayan Hüseyin Yılmaz ve kendini hiçbir zaman Alman kültürüne ait hissedemeyen Muhammet bıyıklıdır. Alman kültürünü ilk benimseyen ve Almancayı ilk edinen aile üyesi Leyla babasının Alman stereotipine uyması için bıyıklarını kesmesini istemektedir. Bu talebin altında Leyla'nın Alman kültür taşıyıcıları tarafından kabul görme ve o kültüre tamamen ait olma arzusu yatmaktadır.

Sosyal Dışlanma

Kendi kültürünün tesiri altındaki birey için farklı bir kültüre entegre olabilmek oldukça zordur. Birey, kültüründen tam bir kopma yaşayamaz çünkü sahip olunan sosyal kimliği terk edip yeni bir kimlik edinmek oldukça güçtür ve aşılması zor olan birçok engeli beraberinde getirmektedir. Aşılması güç olan engellerin en büyüğü sosyal dışlanmadır. Entegre olunmaya çalışılan kültürün üyeleri farklı kültürün taşıyıcılarını sonsuz bir hoşgörülle karşılayamamaktadır hatta onları rahatsız edici bulabilmektedir ve bu durumda yok sayma (kayıtsızlık), reddetme vb. olumsuz tutumlar geliştirebilmektedir.

Sosyal dışlanma, herhangi bir sebepten ötürü toplumsal hayata katılamamak, sosyal, politik, kültürel, ekonomik alanlara entegre olamamaktır. Bireyin ya da grubun içinde yaşadığı topluma aidiyet duygusu

besleyememesi, varlığını anlamsız ve bireysel kimliğini değersiz hissetmesi olarak da tanımlanan sosyal dışlanma bazen bireyin ya da grubun kendi isteğiyle toplumun dışına taşması bazen de toplum tarafından birey ya da grubun dışta bırakılması şeklinde gerçekleşmektedir. Sosyal dışlanmaya genellikle yoksullar, yaşlılar, işsizler, göçmenler, engelliler, psikiyatrik rahatsızlıkları bulunanlar ve çocuklar maruz kalmaktadır. Sosyal dışlanma altı boyuttan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi, ekonomik durumu içeren materyal (maddi) boyut; ikincisi mekân kullanımını kapsayan mekânsal boyut, üçüncüsü ise; toplumsal ve özel hizmetlerden yararlanabilmeyi ifade eden mal ve hizmet boyutudur. Dördüncü boyut olan sağlık ve refah boyutu, tedavisi zor hastalıklara karşı zayıf olma vb. durumları içermekle birlikte materyal boyutla da yakından ilgilidir. Bu çalışma için özel önem taşıyan kültürel boyut beşinci sırada yer almaktadır. Etnik köken vb. nedenlerden dolayı öteki etiketine maruz kalarak dışlanma sürecini kapsamaktadır. Son boyut toplum yaşamına katılma boyutudur ve daha çok sosyo-politik niteliktedir (Buchanan, 2007; Morris&Barners, 2008'den akt. İçağasıoğlu-Çoban, 2011:118).

Kültürel boyutu biraz daha açmak gerekirse; toplumsal hayatı yönlendiren normların taşıyıcısı olan kültüre adaptasyonda farklı sebeplerden ötürü (engelli olma, ağır psikiyatrik hastalıklara sahip olma, davranış ve duygulanım bozuklukları gösterme, farklı yaşam biçimini benimseme, farklı etnik kökene sahip olma, vb.) sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Etnik köken farklılığından kaynaklanan dışlanma, iki farklı kültürün karşı karşıya gelmesidir. Bu iki kültür arasında benzer noktalar ve kültür üyeleri arasındaki hoşgörü oranında sosyal entegrasyon kolaylaşır aksi durumda; yerleşik kültürde farklı kültürel kimlikle var olma çabası sosyal dışlanmayı kaçınılmaz kılabılır. Stereotipler ve önyargılar yeniden karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bunlar farklı kültüre karşı hoşgörünün azalmasına neden olmaktadır ve bu durum söz konusu kültür üyelerinin sosyalleşme sürecine ket vurmaktadır. Bir gruba dair sahip olunan, genellikle yanlış olma olasılığı yüksek, kulaktan dolma bilgilerin özeti niteliğini taşıyan ve karşıt gruplar arasındaki çatışmayı yansıtan kalıp tutumlar, kültürün içinde değerlendirilebilir (Ertürk, 2011: 60). Kültür bir toplumun duygu ve düşünce bütünlüğünün normlaşmış şeklidir. Kalıp tutumlar çoğunlukla negatif olmaktadır ve bunlar önyargıya zemin hazırlamaktadır. Önyargı birey ya da grup hakkında temellendirilmemiş olumsuz tutumlardır. Bu olumsuz tutumların davranışa dönüşmesi farklı kültürün üyeleri ve yerleşik kültürün üyeleri arasında toplumsal uzaklığın doğmasına neden olmaktadır. Coşkun, birey-birey, birey-grup, grup-grup ilişki çiftlerindeki kopukluk olarak tanımladığı toplumsal uzaklığın; din, ırk ve kültür farklılığından doğabileceğini ileri sürmektedir. (2011: 29-30) Farklı inanç sistemleri, toplumsal gen farklılıkları bireysel ve sosyal kimlik oluşumunda farklı etkilere sahiptirler ve farklılıklar genellikle hoşgörüsüz tutumla -önyargıyla- karşılanmaktadır, bu durum toplumsal uzaklığın doğmasına ve nihayetinde sosyal dışlanmaya yol açmaktadır.

Sosyal dışlanmanın hem sebebi hem de sonucu olan toplumsal uzaklığın bu üç boyutu da *Willkommen in Deutschland* adlı filmde yer almaktadır. Filmde farklı din, ırk ve kültürün temsilcisi olan Yılmaz Ailesi Alman toplumunun içinde var olma çabasıdadır. 1982 yılında Almanya'nın prestijli dergilerinden biri olan Der Spiegel'de yayınlanan bir anket Almanya'da yerli halkın Türkleri diğer azınlıklara oranla %48 daha az sempatik ve Afrika ve Pakistan kökenli azınlıklardan daha antipatik bulduğunu belirtmektedir.⁴ Bu sonuçlar o dönemlerde iki halk arasında toplumsal uzaklığın varlığının kanıtı niteliğindedir. Anketin yayınlandığı dönem ile filmin anlattığı dönemin hemen hemen aynı olduğu göz önünde bulundurulursa filmde ailenin sosyalleşme sürecinde yaşadığı sorunlara değinilmesi olağanlaşmaktadır.

Yerleşik kültürün üyeleri, sosyalleşme sürecindeki farklı kültür üyelerine kalıp tutumlar dışında farklı tutumlar geliştirme eğiliminde olabilirler. Bu noktada kişilikler ve kişilikler arası ilişkiler devreye girmektedir. Fromm (2005: 123-125) kişilikler arası ilişki türlerinin sosyalleşme sürecindeki eğilimleri belirlediğini ileri sürdüğü tezinde bu ilişki türlerini ortak yaşama, geri çekilme, yıkıcılık ve sevgi ilişkisi

⁴ (<http://turgutgoksu.com/FileUpload/ks7441/File/onyargy.pdf>) adresinden alınmıştır.

olarak belirlemektedir. Bu çalışmada özellikle, yakınlık ilişkisini ifade eden ortak yaşamının tersi olan; geri çekilme ve yıkıcılık türü üzerinde durulmaktadır. Olumsuz duyguların temsilcisi olan geri çekilme ve yıkıcılık uzaklaşmayı ifade etmektedir. Kişisel acizlik hissine maruz kalan farklı kültür üyesi karşıt grubu tehdit olarak algılayarak geri çekilme sürecine girebilmektedir ya da tam tersi yerleşik kültür temsilcileri, farklı kültürel kimlik taşıyıcılarını tehdit olarak görebilmektedir ve uzaklaşarak kurtulma fikrine kapılabilmektedir. Geri çekilme bu grupta kayıtsızlık şekline bürünebilmekte ve diğer grubu aşağılama, kendi kültürünü daha üstün görerek böbürlenme boyutuna gelebilmektedir. Yıkıcılık, geri çekilmenin somut halidir ve yok edilme kaygısıyla doğan yok etme dürtüsünün ürünüdür. Farklı bir toplumda varlığını sürdürme kaygısındaki birey veya grup savunma psikolojisiyle negatif bir tutum sergileyebilmekte ve karşıt gruptan uzaklaşabilmektedir. Farklı kültürden gelenlerin kendi kültürünü yozlaştıracağı ve kendilerine ait merkez konumu ele geçirecekleri, kültürel kimliklerinin yok edileceği kaygısıyla onlara kayıtsız kalabilmektedir. Onları aşağılayarak hiçlik hissine kapılmalarını bilinçli olarak ya da bilinçsizce yıkıcılık boyutuna geçebilmektedirler. Bu farklı psikolojik durumlar sosyal entegrasyonu engelleyerek sosyal dışlanmayı tetiklemektedir.

İnsan sosyal bir varlıktır ve içinde bulunduğu toplumda ilişkiler boyutuyla var olmaktadır. İlişkileri zayıflatacak durumlar birey/grubun toplumdaki varlığını anlamsızlaştıracak, toplumun dışına kaymasına sebep olacaktır ve birey/grup hayata karşı motivasyonu kaybedecektir. Özmete'nin de değindiği üzere sosyal dışlanma fiziksel, ruhsal ve toplumsal bir engellilik halidir. (Özmete, 2011: 81) Kendisini dört bir yandan kuşatan bu engellilik içinde hapsolan motivesiz birey/grup toplum için tehdit arz eder duruma gelecektir ve toplum ondan uzaklaşmayı yeğleyecektir. Sosyal psikolojide bütün durumlar iç içe geçmiştir ve sebebin sonucu; sonucun da sebebi doğurduğu çift yönelimli bir yapı sergilemektedir. Bu nedenle yerleşik kültür ve farklı kültür temsilcileri (azınlık gruplar) arasındaki çatışmalarda sebep ve sonuç her zaman net çizgilerle ayrılamayabilir. Sosyal dışlanmaya maruz kalan bireyin/grubun bu durumla neden karşı karşıya kaldığı sorusuna yanıt bulunması ancak her iki kültürel yapının ve o kültürün üyelerinin detaylı olarak incelenmesi sonucunda mümkün olabilmektedir.

Willkommen in Deutschland Filminin Kültürlerarası İletişimde Karşılaşılan Sorunlar Bağlamında Analizi

Ali, Alman kültürü içine doğmuştur ve tüm gelişim evrelerini (psikoseksüel, psikososyal, kültürel vb.) bu kültürün uyarılarına maruz kalarak geçirmiştir. İçinde yaşamış olduğu topluma uyum sağlayabilmek için bilinçli/bilinçsiz olarak Alman kültürüyle bütünleşmiştir. Ali'de gerçekleşen bu kültürleme süreci kardeşleri için söz konusu değildir. Kardeşlerinde kültürlenmenin izleri gözlemlenmektedir. İki farklı kültürün etkileşimi ve bunun sonucunda kendi kültürleriyle Alman kültürünü harmanlayan bir oluşum söz konusudur. Her iki kültüre mesafeli yeni bir aidiyetin temsilcisi durumundadırlar. Ayrıca birden fazla kimliğin temsilcisi olarak, her iki kültürden beslenen yeni bir kimliği ortaya koymaktadırlar. Almancayı iyi bilmeleri, çevreleriyle uyum sorunu yaşamamaları, Almanlarla sosyal ve kültürel ilişkilerinin artmasıyla çocuklar Almanya'dan kopamaz duruma gelmişler ve bu ülke kültürünün bir parçası olmuşlardır. Öyle ki babalarının Türkiye'den bir ev satın alması ve yaz tatilinde Türkiye'ye gitme fikri evde bir kaos ortamının yaşanmasına neden olmuştur.

Aileleri Türk olsa bile çocuklar Alman kültürünün içinde her geçen gün şekillenmektedirler. Hareketleri, yaşam tarzları, davranışları, olaylara bakış açıları içinde büyüdükleri kültürle yoğrulmaktadır. Türk kültürel kimliğine sahip olsalar bile, Alman kültürünün yoğun etkileri altında gelişen aidiyet duyguları onların yönünü Almanya'ya çevirmiştir. Alman kültürüne hep mesafeli duran birinci kuşak sonraki kuşaklara oranla daha gelenekçidir ve daha kapalı bir yaşam tarzı benimsemiştir. Filmde üçüncü kuşağı temsil eden Canan, sevgilisi David'den evlenmeden hamile kalmış ve bu konuyu ailesine söyleyecek cesareti kendinde bir türlü bulamamıştır, çünkü gelenekçi bir yapıya sahip olan ebeveynlerinin bu duruma vereceği tepkiden çekinmiştir.

Göçmenlik kuşaktan kuşağa aktarılmış ve kuşaklara yansması farklı olmuştur. Bunlar sosyalleşme, iletişim kurma ve dil öğrenme gibi farklılıklardır. Göç süresinin uzamasıyla birlikte Veli, Muhammet, Leyla ve Ali'nin kendi aralarında Almanca kullanımının giderek artması filmde dikkatleri çeken noktalardan biridir. Hatta Ali'nin kardeşlerine oranla çok daha az Türkçe bildiği ve cümle kurmakta çok zorlandığı, üçüncü kuşağın temsilcisi Cenk'in ise hiç Türkçe bilmediği gözlemlenmektedir. Bu durum göçle birlikte ortaya çıkan ve gelişen doğal bir sonuçtur.

Farklı kimlik ve kültürlerle karşılaşan bireylerde kimlik sorununun daha karmaşık hale geldiği açıktır. Bu gibi durumlarda bireyler, kim oldukları ya da nereye ait olduklarını sorgulayarak bir kimlik arayışına girmektedirler. Filmde bu durum ailenin en küçük bireyi üçüncü kuşağın temsilcisi Cenk üzerinden anlatılmaktadır. Annesi Alman, babası ise Türk olan Cenk, Ben kimim? Türk müyüm? Alman mı? sorularıyla aslında yaşadığı karmaşayı ailesine yansıtmaktadır. Yaşadığı kimlik karmaşası yetmezmiş gibi, Cenk'in derste yaşadığı olaylar da içinde bulunduğu durumun daha karmaşık bir hale gelmesine neden olmuştur. Filmde Cenk'in öğretmeni öğrencilerin geldikleri ülkeleri mknatıslı isimliklerle haritada işaretlemektedir. Sıra Cenktedir. Öğretmeni Cenk'e nereli olduğunu sorar, Cenk Anadolu cevabını verir. Duvardaki haritada sadece Avrupa ülkeleri yer almaktadır ve haritada Türkiye'nin batısının sadece bir kısmına yer verilmiştir. Bu yüzden öğretmeni Cenk'in ismini tahtanın boş bir alanına yapıştırmıştır. Bütün öğrencilerin isimleri haritada bir bir yerini alırken, sadece Cenk'in isminin dışarıda bırakılması onun hoşuna gitmemiştir. Melez kimliği gittiği okuldaki arkadaşları tarafından dışlanmasına neden olmuştur. Cenk okulda Türk ve Alman grubu arasında yapılan maçta hiç Türkçe bilmediği için Türkler tarafından, Türk olduğu için ise Almanlar tarafından dışlanmıştır ve hiçbir tarafa kabul edilmemiştir. Yaşadığı kimlik bunalımı, dışlanma ve öfkeyle birleşince, Cenk arkadaşlarından biriyle kavga etmiştir. Yaşadığı öfkeyi, kafasında cevaplandıramadığı soruları ilk başta evdekilere anlatmak istememiştir. Ancak aynı gün babaannesinin 'Biz artık Almanız' sözleri üzerine daha fazla dayanamamış ve Neyiz biz şimdi? Türk mü, Alman mı? Dedem ve nenen Türk ise neden burada yaşıyorlar? gibi sorular sorarak yaşadığı karmaşayı dile getirmiştir. Anne ve babasından aldığı cevaplar birbirinden farklı olunca, kuzeni Canan devreye girmiş ve Cenk'in yaşadığı bu bunalımı bir nebze de olsa dindirmeye çalışmıştır.

Yılmaz ailesinin zamanla Türkiye ile olan bağları zayıflamaya başlasa da Baba Yılmaz hiçbir zaman Türkiye'den kopmayı aklından geçirmemiştir. Türk kültürünü, Türkçeyi tamamen unutmamaları ve/veya çocuklar Türkiye'ye döndüklerinde zorluk yaşamamaları için evde Türkçe konuşmayı tercih etmişlerdir. Hatta bu kültürel bağın kopmasını istemediği için baba Yılmaz Türkiye'den bir yazlık ev satın almıştır. Bu durum ailede bir kaos ortamı yaratsa da tüm aile bu evin tamiri için yola çıkmıştır. Almanya'dan Türkiye'ye uzanan yolculuklarının İstanbul'a kadar olan kısmını uçakla, İstanbul'dan köylerine uzanan yolu ise kiraladıkları araçla devam etmişlerdir. Yolda Canan, Cenk'e ailenin Almanya'ya gidiş serüvenini anlatmaya devam ederken, hiç beklemedikleri bir şey yaşanmış ve baba Hüseyin Yılmaz ölmüştür. Aile, Hüseyin Yılmaz'ı memleketlerine defnetmek istemiş, ancak hastanede Alman vatandaşı oldukları için bu durumun kanuna aykırı olduğu gerçeğiyle yüzleşmişlerdir. Bunun üzerine aile Hüseyin Yılmaz'ı kendi yöntemleriyle köylerine gömmeye karar almıştır. Köyde İslami geleneklere uygun olarak yapılan cenaze töreninde Almanya'da doğanlar hariç diğer karakterler Türkiye'deki halleriyle yan yana saf tutmuşlardır. Bu sahnede verilmek istenen mesaj kültürel kimliğin hiçbir zaman tamamen yok olamayacağı ve bireyin benliğinde varlığını pasif bir şekilde devam ettireceğidir. Bu törenin ardından aile Hüseyin Yılmaz'ın satın aldığı evi görmeye gittiklerinde şaşırtıcı bir manzarayla karşılaşır. Ev sadece tek bir duvar ve ahşap bir kapıdan ibarettir. Bu kapı metaforu aslında ailenin Türk kültürüyle olan bağlarını sembolize etmektedir. Filmde kapının boşluğa açılması ailenin yok olup giden kültürel değerlerini yansıtmaktadır. Tek bir duvara tutunan bu tek kapı Hüseyin Yılmaz'ın ailesinin yaşadığı bu kültürel kopuşu engelleme çabası olarak yorumlanabilir. Bu kültürel kopuşa cevap ailenin hiçbir zaman kendini Alman kültürüne ait hissedemeyen bireyi Muhammet' ten

gelmiştir. Muhammet'in bu tek kapı ve duvardan oluşan yapıyı inşa etmek için Türkiye'de kalma kararı almıştır. Onun bu isteği aslında kendi kültürel kimliğini yeniden var etme girişimidir.

Filmin sonunda yer verilen Max Frisch'in *Man hat Arbeitskräfte gerufen, und es sind Menschen gekommen* (İş gücü istedik fakat insanlar geldi) sözü İkinci Dünya Savaşı sonrası yerle bir olan Alman ekonomisini yeniden canlanması için çeşitli ülkelerden gelen iş gücüne Almanya'nın bakış açısını yansıtmaktadır. İşgücü açığını kapatmak için bin bir umutla gelen bu işçilere sadece istihdam gözüyle bakıldığı, bu insanların o toplumdaki geleceği, sosyal hayatlarının yapılan planlara göçün ilk yıllarında dâhil edilmediği ve yıllarca geri dönecekleri gözüyle bu insanlara yaklaşıldığı vurgulanmaktadır.

SONUÇ

Toplumların maddi ve manevi değerlerinin bütününe yansıtan, toplumsal yaşamı düşünsel ve ilişkiler boyutunda etkileyen kültür olgusu pek çok bileşenden oluşmaktadır. Kültür insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Aynı zamanda eyleyenlerin ve toplumların en derinlerine işlemiş olan kültür olgusu kuşaktan kuşağa aktarılan dinamik bir olgudur. Her toplum var olduğu sürece kültürünü geliştirmeye devam etmektedir. Bu sırada karşılaştığı toplumlardan, içinden geçtiği kültürlerden bir şeyler almaktadır ve kültüründe diğer kültürlerden izler taşımaktadır. Kültürler bir başka toplumdan alınan düşünceler sayesinde kendi bünyesine yeni bir şeyler katabilmektedir ya da kültüründe olmayanı kendi kültürüne kazandırabilmektedir.

Filmler kültürleri buluşturan, bir araya getiren ve kültürleri birbirlerine tanışık kılan bir iletişim aracıdır. Kültürlerarası iletişimde etkin bir role sahip olan filmler yaşamın içinden gerçek kesitler sundukları, hayatı yansıttıkları için kültürel farklılıklara ve kültürlerin bulunduğu noktalarda ortaya çıkabilecek kültürel sorunlara ayna tutmaktadır. Bu nedenle kültürlerarası iletişimde doğan sorunlar çalışmada bir film örneğinde ele alınmıştır.

Willkommen in Deutschland filmi Türkiye ve Almanya olmak üzere iki ayrı kültür ortamında geçmektedir. Dolayısıyla filme iki dil ve iki kültür hâkimdir. Kültürlerarası bir iletişim ortamı söz konudur. Diyaloglarda geçen dil Almanca ve Türkçedir, gönderge ortamı ise Alman ve Türk kültürüdür. Türkiye'de geçen sahnelerde yoğun olarak Türkçe konuşulmaktayken, Almanya'daki sahnelerde ise Yılmaz çifti hariç ailenin diğer bireyleri Almanca konuşmaktadır. Yılmaz çifti bu tavrıyla Türk kültürünün her zaman temsili durumundadır. Film Türk ve Alman kültürü arasındaki farklılıkları mizahi bir dille, üç farklı kuşak üzerinden anlatmaktadır. Alman kültürü içine doğmayan kuşaklar ve Alman kültürü içine doğan kuşakların kültürel farklılıklara verdiği tepkileri ve yaşadıkları duygu durumlarını işlemektedir. Kültürlerarası iletişimde doğan sorunların yansımaları kuşaktan kuşağa farklılık göstermektedir. Filmde Türk kültürü içine doğan bireyler Alman kültürüne karşı önyargılıyken, Almanya'da doğan bireyler ise Türk olmalarına rağmen Türk kültürüne karşı hem önyargılı hem de yabancıdır. Ailenin en büyük çocuğu Muhammet Türk kültüründen bir türlü kopamadığı ve o kültürle kardeşlerine oranla daha uzun süre temas ettiği için Alman kültürü içerisinde silikleşmiştir ve çevresiyle kurduğu sosyal ilişkilerde sıkıntılar yaşamaktadır. Kıyafetleri ve bıyığı Türk kültürü stereotipini yansıtmaktadır. Bu tercihi onun Türk kültüründen kopmadığının ve Alman kültürüne olan önyargısının göstergeleridir. Türk kültürüne aidiyet duygusu diğer çocuklarda Muhammet kadar belirgin değildir, hatta bir sonraki kuşakta Türk kültürüne yabancılaşma söz konusudur. İçinde yaşanan kültüre temas süresi arttıkça kültürlerarası iletişimde doğan sorunlar bireylerde boyut değiştirmektedir. Birey çevresini kuşatan kültürün uyarılarına sürekli maruz kalmaktadır. İlgili kültüre uyum sağlayabilmek adına birey kültürü bir bakıma edinmek zorundadır. Bu nedenle ikinci kuşakta karşı kültüre (Alman kültürü) olan önyargı temas süresiyle birlikte kendi kültürüne, ait olduğu kültüre (Türk kültürü) yönelmektedir. Birey kendi kültürüne yabancılaşmaktadır ve bu kültürü kabullenmekte zorlanmaktadır. Bir nevi kimlik çatışması yaşamaktadır. İki kültür arasında sıkışıp kalmaktadır.

KAYNAKLAR

- Coşkun, H. (2011). Toplum Hizmet Uygulamaları. Ankara: Anı Yayınları.
- Dollard, J. (1939). Culture, Society, İmpulse and Socialization, in American Journal of Sociology, 45, 50-63. The University of Chiago Press.
- Döring, S. (2006). Kulturspezifika im Film: Probleme in ihrer Translation. Berlin: Frank& Time.
- Düren, Z. (2007). Kültürlerarası Yönetimde Koalisyon Gereği ve Sinerjik Arayışlar, İ. Ü Siyasal Bilgiler Dergisi, 36, 85-107.
- Ertürk, Y. D. (2012). Sosyal Psikoloji Ders Notları: Kalabalık İçinde Ben. İstanbul: Ulus Medya Grup Basım Yayın ve Reklamcılık.
- Esenyel, M. Z. (2012, Bahar). Yabancılaşmanın Ontolojik Boyutu: Heideggerci bir bakış, *Heidegger: Özne Felsefe ve Bilim Yazıları* (16. Kitap). Konya: Çizgi, 54-68.
- Fromm, E. (2005). Kendini Savunan İnsan. İzmir: İlya.
- Gillin, J.P. (1948). The Ways of Men. New York: Macmillian.
- Güvenç, B. (1999). İnsan ve Kültür. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hall, E. T. (1959). The Silent Language. New York: Garden City.
- Hansen, K. P. (1995). Kultur und Kulturwissenschaft. Tübingen - Basel: Francke. (UTB. 1846.)
- Harris, M. (1983). Cultural Antropology. New York: Harper & Row.
- İçağasıoğlu-Çoban, A. (2011). Göçmen Ailelerin Uyum Süreci: Kaynaklar ve Engeller. 107-122, içinde Y. Özkan (Ed.). Sosyal Dışlanma ve Aile: Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Güçlendirme Yaklaşımı. Ankara: Maya Yayınevi.
- Kartarı, A. (2001). Farklılıklarla Yaşamak: Kültürlerarası İletişim. Ankara: Ürün.
- Linton, R. (1945). *The Cultural Background of Personality*. New York: Appleton-Century- Crofts.
- Lipmann, W. (1922). *Public Opinion*. New York: Harcourt Brace.
- Luyken, G.M, Herbst, T., Langham-Brown, J., Reid, H. ve Spinhof, H. (1991). Overcoming language barriers in television. Manchester: The European Institute for the Media.
- Niedermann, J. (1941). *Kultur. Werden und Wandlungen des Begriffs und seiner Ersatzbegriffe von Cicero bis Herder*. In Bertoni, G. (Hrsg.). (1941): Bibliotheca dell, archivum romanicum. Serie I, storia -letteratura-paleografia. Vol. 28. Firenze: Bibliopolis.
- Ogburn, W. F. ve Nimkoff, M.F. (1940). *Sociology*. Boston: Mifflin.
- Özmete, E. (2011). Yoksul Ailelerde Sosyal Dışlanmaya Karşı Güçlendirme Yaklaşımı. 71-88, içinde Sosyal Dışlanma ve Aile: Sosyal Hizmet Müdahalelerinde Güçlendirme Yaklaşımı. Ankara: Maya Akademi Yayınevi.
- Turney- High, H. H. (1949). *General Antropology*. New York: Crowell Co.
- Tylor, E. B. (1979 [1871]). Antropology. An Introduction to the Study of Man and Civilization. Vol I & II. London: Watts& Co.
- Wiley, M. (1929). The Validity of the Culture Concept. In American journal of sociology 35, 204-219. The university of chicago press.
- Yapıcı, A. (2004). Din, Kimlik ve Ön yargı: Biz ve Onlar. Adana: Karahan.
- Yavuzer, H. (2001). Çocuk ve Suç. İstanbul: Remzi Kitabevi.